Оригинални научни рад 821.163.41.09-1 Штефан Ф.
https://doi.org/10.18485/knjiz.2025.15.15.3

Зорана Ђукић[*]
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Београд

Ново критичко оживљавање дела Флорике Штефан

Флорика Штефан (1930-2016) била је југословенска песникиња румунске националности и једна од ретких ауторки свог порекла која је успела да пронађе место у канону југословенске књижевности. Њена поезија вреднована је у складу са доминантно маскулиним политикама друге половине 20. века, због чега је у књижевној критици завредила статус лиричарке. Као резултат тога, значајан део њеног књижевног, али и ванкњижевног залагања, остаје маргинализован и у сенци наглашеног сентиментализма послератног песништва. Иницијална идеја овог рада почива на гинокритичкој хипотези да је женско ауторство неопходно подвргнути ревизији, односно поновном читању из феминистичког угла како би се идентификовале теме, мотиви и поступци који су били потиснути унутар установљене критичке парадигме. Циљ је расветљавање до сада, у потпуности или делимично, неистражених сегмената стваралачког опуса песникиње и превредновање њеног статуса у оквиру књижевноисторијског тока југословенске књижевности. Корпус за ово истраживање сачињен је од критичких текстова на српском и румунском језику публикованих током друге половине прошлог века са изузетком неколико критика насталих након 2000. године, као и одабране поезије ове ауторке. Анализом се потврђује да стваралаштво Флорике Штефан надилази оквире љубавне лирике у које је било смештено. На основу тога, главни допринос рада је репозиционирање ауторке у контексту југословенске књижевности.

Кључне речи: Флорика Штефан, женска поезија, румунска мањинска књижевност, гинокритика

1. УВОД

Име Флорике Штефан (Florica Ștefan) није сасвим непознато широј читалачкој публици. У контексту српске, а некада југословенске

[*] zorana.djukic@fil.bg.ac.rs ; https://orcid.org/0000-0002-7347-0885

књижевности, песникиња се поред Стевана Раичковића, Бранка Радичевића, Мире Алечковић, Мирослава Антића и других истиче као једна од важних представница субјективног лиризма. Нова генерација послератних песника којој је припадала неговала је специфичан исповедни, елегични, меланхолични тон, који је био у контрасту са претходним инклинацијама ка ратним, градитељским и револуционарним темама (Деретић 2011: 1168-1169).

Упркос чињеници да се већ на самом почетку своје каријере одлучила за писање на српском језику, у оквирима мањинске румунске књижевности Војводине Флорика Штефан имала је још важнију улогу – не само као књижевница, већ као посредница између двеју култура. Њено песничко стваралаштво афирмисано је на два језика и три различита плана: српском, југословенском и румунском. Рецепција њене поезије се, међутим, одвијала у контролисаним границама владајућих идеолошких пракси у књижевности друге половине 20. века. То је допринело да досадашњи увиди у поетику Флорике Штефан генеришу слику о песникињи „дубоко урођеној у завичајни, равничарски амбијент" (Деретић 2011: 1169), оној која пева о љубави и „трага за лепотом и настоји да је заштити од заборава" (Lakićević 1957: 546), оној која има „типично женску сензибилност", како примећује Бандић, а преноси Рађеп (Рађеп 1959: 477) и тек понекад испољава своју „притајену ангажованост" (Zubac 1966: 13). Мултидимензионалност њеног опуса који се одликује изузетним ангажманом рефлектованим у израженој потреби ка критици традиционалног система вредности с једне стране, и успостављању континуитета женске књижевне традиције с друге, остаје ван књижевноисторијских токова како на српском, тако и на румунском језику.

Следећи постулате гинокритике као савременог метода у науци о књижевности, предмет овог рада јесте ново критичко оживљавање стваралаштва Флорике Штефан са идејом да се деконструише традиционално патријархални оквир његовог проучавања и да се тежиште испитивања помери ка савременијем и систематичнијем критичком дискурсу. Тематски и методолошки, рад се ослања на моје претходно истраживање (в. Đukić 2024) и истовремено тежи проширивању анализе кроз призму савремене феминистичке критике.

Узевши у обзир да је женско ауторство обликовано низом различитих ограничавајућих утицаја (друштвених, културних, политичких, историјских), а у циљу бољег разумевања женског искуства, књижевна анализа биће употпуњена биографским елементима и ванкњижевним ангажманима песникиње. Корпус рада обухвата

првенствено критичке текстове о поезији Флорике Штефан публиковане претежно током друге половине 20. века у књижевнонаучним часописима и огледима југословенске, односно румунске мањинске књижевности из Војводине, као и одабрану поезију ауторке. Овим поступком тежи се расветљавању односа између рецепције и поетике.

2. Животни и поетски пут Флорике Штефан

Слојевитост поетике Флорике Штефан делимично је последица њеног двоструког културног и националног идентитета. Порекло, дубока повезаност са румунском мањинском заједницом у Војводини, рани прелазак на српски језик у књижевноуметничком стваралаштву, припадност специфичном југословенском социјалистичком књижевном простору и чињеница да је жена у мушкој сфери, указују на то да дело Флорике Штефан може бити тумачено кроз призму више различитих аспеката.

У контексту југословенске књижевности песникиња припада млађој генерацији песника који су стасавали у годинама након Другог светског рата. Својим индивидуализмом ови песници обликовали су нову поетску струју. Истовремено, Флорика Штефан је једна од најважнијих и најутицајнијих представница генерације аутора који су постављали темеље румунске књижевности у Војводини. Рецепција стваралаштва ове песникиње у великој мери одређена је управо у складу са тим класификацијама. У том смислу, нећемо погрешити уколико о Флорики Штефан говоримо као о књижевници чије су љубавне и завичајне песме обогатиле југословенску књижевност друге половине 20. века или као о књижевници чије су дебитантске збирке поезије, преводи и есеји трајно уткани у темеље румунске мањинске књижевности у Србији. Ипак, одређени сегменти њеног стваралаштва остају ван критичког дискурса, неадекватно или недовољно анализирани. Узевши у обзир да гинокритика упућује на испитивање ширег контекста и обједињавање свих сегмената живота и рада одређене ауторке, аспекти њеног ванкњижевног рада и припадност феминистичком покрету могу бити од значаја за разумевање њеног дела.

Од биографских података о Флорики Штефан познато је да је рођена 1930. године у војвођанском селу Локве које настањује румунско становништво. Основно образовање завршила је у родном селу, након чега је похађала гимназију у Вршцу и студије филозофије на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Почела је да пише

рано, на румунском језику, на коме и дебитује 1945. године у *Алманаху књижевноī друштва ђака из Вршца* (*Almanahul Societăţii Literare a Elevilor din Vârşeţ*). Недуго потом, 1949. године, објавила је своју прву књигу поезије *Песма младости* (*Cântecul tinereţii*), а 1953. и другу под називом *Сузе и зраци* (*Lacrimi şi raze*). Уз књигу *Корен* (*Rădăcina*) која настаје чак две деценије касније као наставак њеног стваралачког опуса, поменуте две збирке представљају једине збирке поезије које је песникиња објавила на матерњем језику.

Сами почеци њеног поетског пута везани су за најреномираније књижевне часописе на румунском језику у Југославији тог времена. Посебно значајан био је часопис *Lumina* (*Светлост*), у коме је и сарађивала као једна од чланица редакције у периоду између 1948. и 1949. и 1954. године. Током 1953. уређивала је румунско издање часописа *Femeia poiă* (*Нова жена*), публикације намењене женској читалачкој публици на румунском језику покренуте од стране организације *Антифашистички фронт жена*. Поред тога, била је ангажована и на креирању и уређивању садржаја периодике на српском језику. Од оснивања 1955. године, све до 1958, налазила се на челу редакције новосадског часописа за књижевност и теорију *Поља*, који се упркос повременим прекидима публикује и данас (Savić и Spariosu 2011: 12-13). У периоду од 1981. до 1987. године била је главна и одговорна уредница едиције „Прва књига“ Матице српске. Уз то, бавила се новинарством и била чланица редакције РТВ Нови Сад.

У сарадњи с Васком Попом (још једним песником румунског порекла који је стварао на српском језику), деловање Флорике Штефан у литерарним круговима доприносило је обликовању књижевно-културне сцене у Војводини (Flora 1971: 25-32). Подстицала је младе таленте и залагала се за њихову афирмацију, „посебно као главни и одговорни уредник едиције ‘Прва књига’ Матице српске“ (Вујков 2018: 50-51).

Привржености румунском народу, атмосфери сеоског живота, војвођанским пространствима и минулој епохи која је обележила најлепше године њеног живота најбоље је испољавала кроз поезију. Из снажног сентимента према властитом пореклу настала је експресивна, меланхолична, носталгична, интроспективна поезија која је у првом реду маркирала песнички код ове ауторке. Инсистирала је на повезивању румунске и српске културе, највише преводећи румунске писце на српски језик и обрнуто. Због тога се допринос Флорике Штефан може сматрати својеврсним и незаменљивим транснационалним мостом. Међу писцима из Румуније којима је поклонила највише пажње углавном се издвајају њени савременици Луђијан Блага (Lucian Blaga), Тудор Аргези (Tudor

Arghezi), Вероника Порумбаку (Veronica Porumbacu), Нина Касијан (Nina Cassian), Марија Бануш (Maria Banuș). Истовремено, кроз превођење дела писаца попут Joana Флоре (Ioan Flora), Славка Алмажана (Slavco Almăjan) и Васила Дана (Vasile Dan) остала је повезана са књижевним кругом из ког је потекла.

Прелазак са румунског на српски језик Флорики Штефан је отворио могућност да њена поезија буде призната на ширем југословенском плану и самим тим доступна бројнијој читалачкој публици. Ступање на српску књижевну сцену румунску песникињу сврстало је у ред значајних српских књижевника са којима је и сарађивала. Ауторка је кроз своје есеје, критичке приказе и друге текстове исказивала дубоко интересовање за живот и рад великих српских писаца, од којих је у контексту овог рада најзначајније истаћи жене, понајвише оне које су у српском, ширем југословенском и посебно румунском културном простору биле мање познате.

Велики број песама публикован је у релевантним књижевним часописима, али и у дневној штампи. Од периодике на српском језику издвајају се *Летопис Матице српске, Јединство: орган Јединственог Народноослободилачког фронта Косова и Метохије, Дневник: орган Народног фронта, Улазница: часопис за културу, уметност и друштвена питања* и *Градина: часопис за књижевност, уметност и друштвена питања*, док су на румунском језику то *Lumina: revistă de literatură* и *Libertatea: ziar politic-informativ săptămînal*.

Прву збирку поезије на српском језику под називом *Тако сам се родила* објављује 1956. године. Након тога, уследиле су *Затворене у свет* (1958), *Дозволите сунцу* (1962), *Трећа жена* (1962), *Године моје* (1965), *Гласови и судбине* (1966), *До ових и последњих дана* (1968), *Место за љубав* (1971), *Уточишта* (1973), *Rădăcina* (*Корен*) (1975), *Сатница* (1975), *Јутарњи хлеб* (1979), *Преломне године* (1980), *Наноси* (1981), *Зреник* (1982), *Мара Гмизић* (поема) (1983), *Светковина* (1984), *Зебња* (1990), *Срж* (1991), *Двогласје* (1994), *Пут до сунца: избор из поезије* (1997) и *Луда птица љубави: избор из љубавне лирике* (2005). Каснији период њеног стваралаштва обележила су прозна дела: *Корени песме* (1982), *Лицем у лице: записи* (1990), *Брежуљци, језера, путовања* (1995) и *Благо у мојој души* (1997).

У етичком, естетском и егзистенцијалистичком смислу прозни опус Флорике Штефан остаје повезан са поетским. Њене песме превођене су на више језика, између осталих на енглески, француски, немачки, италијански, мађарски, чешки и друге језике.

3. Песникиња која је измислила љубав: Флорика Штефан у југословенском књижевном простору

Период у коме је стварала Флорика Штефан има историјску важност из неколико разлога. Јачање идеолошког утицаја након завршетка Другог светског рата уводи битне стилске и тематске промене у ток југословенске књижевности. Истовремено, друга половина 20. века означава почетак стварања савремене књижевности на румунском језику у Војводини. Рађање ове књижевности обележено је првим стиховима песника Јона Балана (Ion Bălan) 1945. године и оснивањем књижевних часописа *Libertatea literară* (*Књижевна слобода*) 1946. и *Lumina* (*Светлост*) 1947. године (Flora 1971: 12). Доминантна карактеристика новог политичког поретка била је идеолошка контрола. У таквим околностима, књижевна клима се драстично мењала у односу на предратне естетске вредности и критичке приступе. Наметнути су захтеви социјалистичког реализма, а од писаца, критичара и историчара књижевности се очекивало повиновање новим идеалима. Идентична атмосфера владала је и у румунском мањинском друштву, где су притисци постајали све израженији. Рестриктивна политика умногоме је нарушавала књижевно-уметнички налет, о чему су поједини писци отворено и говорили. Једна од њих била је и Флорика Штефан, која је политичку ситуацију навела као један од разлога за наставак књижевне каријере на српском језику. Осврнувши се на „строгу и лицемерну“ атмосферу унутар књижевног круга војвођанских Румуна, песникиња је истакла да је постала свесна ограничености румунског језика. У интервјуу који је дала Кости Рошу[1] (Costa Roşu), Флорика Штефан је изјавила:

> Међу Румунима сам, заправо, била забрањена песникиња. Вероватно због тога што нисам била по вољи „тријумвирату“ и политократији која је подржавала тријумвират румунске нације. [...] Све је било под цензуром, апсолутно све. Када сам почела да пишем на српском језику отворила су ми се сва врата књижевног света – сви часописи, све новине. Дакле, нисам нестала, како су неки очекивали, и како се поступало са многим младим људима (Agache 2010: 173).

Прелазак у српски културни простор не само да је песникињи омогућио да се слободније бави књижевношћу и допре до већег аудиторијума, већ јој је обезбедио мало, али довољно запажено место

[1] Интервју је преузет из збирке разговора које је Коста Рошу водио са истакнутим представницима румунске културе у периоду од 1970. до 2000. године. Тачна година интервјуа са Флориком Штефан није наведена у секундарном извору (Agache 2010: 173)

у књижевном канону. Свој статус у канону задржала је захваљујући љубавној и родољубивој тематици које су задовољавале тадашње критеријуме. Упркос свему, Флорика Штефан је остала нераскидиво повезана са својом матичном културом.

Кроз анализу историјског развоја румунске књижевности на територији Војводине, Мирјана Ђорковић дотиче се карактеристичне родне стереотипизације присутне у књижевности на румунском језику на половини 20. века. Она наводи да кратко прозно дело Флорике Штефан под називом *Логорска ватра* (*Focuri de tabară*) из 1950. године недвосмислено подржава слику о савршеној жени у социјализму; оној која обавља идентичне задатке као и мушкарац, присутна је и ангажована у заједници, доприноси изградњи југословенског друштва, исказује лојалност отаџбини, а уједно је и женствена, породична, традиционална (Ćorković 2014: 24). Стварајући овакву слику о жени, Флорика Штефан успешно је испуњавала идеолошке захтеве, што у контексту преиспитивања критеријума књижевног канона на које нас упућује гинокритика можемо сматрати релевантним за разумевање њеног статуса.

Критички увиди у рецепцију стваралаштва Флорике Штефан показали су да је песникиња заступљена у историјама књижевности и другим релевантним студијама румунске књижевности у Војводини (Flora 1971, Dan 1997; Agache 2010), историјама српске књижевности (Деретић 2011) и монографијама посвећеним српском песништву (Марковић 1985; Šindić 2001; Хајдуковић 2009), али и у литерарним круговима у Румунији.[2] О њој се говорило у контексту мањинске књижевности или женске југословенске поезије. Примат је имала поезија, док су прозна дела, есеји, критике, прикази и други текстови ове ауторке потпуно искључени из критичког дискурса. Њено стваралаштво никада није било предмет опширнијих студија. То је разлог због ког се пријем поетике Флорике Штефан најефикасније може пратити кроз часописе посвећене књижевним и културним темама (као најисцрпнији извори показали су се *Летопис Матице српске*, *Поља*, *Гледишта*, *Руковет*, *НИН*, *Сунчаник*). У целини, критичка рецепција њеног опуса је релативно оскудна, што јасно имплицира да песникиња није „ни довољно оцењивана ни адекватно вреднована у нашој савременој поезији“ (Mirković 1984: 155).

Први критички текстови на српском језику јављају се већ у првој деценији стваралачког рада Флорике Штефан. Годину дана након публиковања збирке *Затворене у свет*, 1959. године, Драшко Ређеп у

[2] Током прошлог века о Флорики Штефан су у Румунији најчешће писали њени савременици попут песникиње Веронике Порумбаку.

евалуацији целокупног стваралаштва војвођанске песникиње полази од тврдње да је песнички израз ауторке неспретан, рогобатан, али суштински искрен. Критичар посебно наглашава њену патриотску црту и велику ослоњеност на завичајни простор, услед чега стихови Флорике Штефан дају јасан увид у атмосферу румунске мањинске заједнице. Драшко Ређеп ће и у својим потоњим анализама остати при ставу да поезија ове песникиње нема дубину, те да се одликује „женском природом“ и „песничком неуједначеношћу“ (Ређеп 1962: 576-577).

Да је једнодимензионални рецепцијски оквир критике из ране фазе поезије Флорике Штефан на српском језику постао константа у процесу анализирања њеног стваралаштва потврђује и критички текст Михаила Харпања поводом објављивања збирке *Уточишта* (Harpanj 1973: 26). Кроз критичко вредновање једне књиге поезије назире се тенденција да целокупан песнички опус ауторке буде перманентно маркиран осећајем носталгије, меланхолије, туге и патетике. За српске критичаре ови елементи постају препознатљиви и неизоставни када је реч о дефинисању стила војвођанске песникиње. У средиште анализе континуирано се смештају мотиви љубави, смрти, живота, младости, ауторкиног односа према пролазности времена и перцепцији прошлости и будућности (Sekelj 1981: 375-376). Њена визија света схваћена је као изразито реална, због чега песме које пише не треба доживљавати као врсту ескапизма (Zubac 1966: 13). Флорика Штефан је песникиња „огољене емоционалне супстанцијалности“ (Harpanj 1973: 26), док је њена поезија на нивоу дескрипције, лишена дубље тематске димензије. Песнички језик којим се служи оквалификован је као једноставан, али с друге стране „декларативан, бунтовнички, робустан“ (Пражић 1980: 426) и препун „лирских кићанки, без уметничког напретка и страсти“ (Negrišorac 1982: 204).

Међутим, упркос инсистирању на једноставности и површности, поезија Флорике Штефан претежно је евалуирана афирмативно. Неправедно би било рећи да ниједан српски критичар није успевао да препозна вишеслојност њеног поетског микрокосмоса.

Хомогеност критичких приказа први разбија Антонијевић који показује интересовање за важне социолошке теме унутар лирског универзума ове ауторке. Критичар посебно издваја завичајну поезију у којој препознаје рефлексију ауторкиног личног доживљаја живота унутар равничарског сеоског амбијента, чиме се по први пут наговештава њен ангажовани карактер. Иако је снажно повезана са колективним искуством властитог народа у Војводини, песникиња користи књижевни простор да изрази незадовољство и упути директну критику одређеним друштвеним појавама. Међу важним социјалним аспектима налази се

и питање женске потлачености, због чега Антонијевић посебно истиче ауторкино описивање „стварности нежељеног детета, мајке, сељанке која се мучи при рађању, на послу, у свакодневици, сељанки којој живот заклања животне обзоре“ (Antonijević 1977: 8).

На то колико су друштвена питања и традиционална форма родне хијерархије унутар мањинске заједнице окупирала пажњу Флорике Штефан указао је и Милан Пражић. Говорећи о књизи *Јутарњи хлеб*, Пражић увиђа тенденцију песникиње да „сваки облик индивидуалитета посматра, доживљава и решава кроз призму социјалног“ (Пражић 1980: 422).

Поменути примери рецепције указују на то да је југословенска критика деценијама била фокусирана на интимистички сегмент опуса војвођанске песникиње. Приметно је и коришћење идентичних синтагми: Гојко Јањушевић који говори о „лирској акцији“ песникиње (1971), Дамњан Антонијевић о „лирској кантилени Флорике Штефан“ (1975), Миливоје Марковић сматра да је њена поезија „окриље љубави и слободе“ (1985), а Лука Хајдуковић пише о њеној „љубавној лирици“ (2009). На основу поменутих, али и других сродних рецептивних тумачења, стиче се утисак да је стваралачки идентитет Флорике Штефан везан искључиво за љубавни и родољубиви жанр.

Још један уочљив образац односи се на тенденцију тумачења поезије Флорике Штефан у контексту генерацијске и родне категоризације. Кроз период од неколико деценија, критика је песникињу доводила у паралелу са познатим гласовима југословенске женске лирике: Миром Алечковић, Адом Шкерл, Весном Парун, Иреном Вркљан, Горданом Тодоровић и Весном Крмпотић (Pavlović 1957; Ређеп 1962; Zubac 1966; Dan 1997). Песнички корпус ових ауторки био је запажен и прихваћен, међутим, заједничке карактеристике њиховог поетског кода биле су сведене на „женственост“ и емотивност, што је резултирало маргинализацијом у односу на стваралаштво мушких песника. Од посебне важности за канон била је чињеница да доминантност исповедног тона у поезији југословенских песникиња послератне генерације није имала субверзивни карактер, нити је угрожавала маскулине књижевно-културне парадигме. Тек касније, у оквиру савремених истраживања у науци о књижевности долази до промене у перцепцији захваљујући којој стваралаштво поменутих ауторки добија нову димензију.

Ослањајући се на гинокритички метод и француски модел феминистичке теорије, неколицина ауторки у региону врши успешну ревизију књижевне историје и реафирмише статус лиричарки (видети Hawkesworth 2000; Балжалорски Антић 2020; Dakić 2023). У истоветном критичком обрасцу препозната је склоност ка родној стереотипизацији

као доминантној одлици андроцентричног обрасца у аналитичком поступку југословенских књижевних критичара друге половине 20. века.

Узмемо ли у обзир резултате истраживања савремених теоретичарки, са сигурношћу можемо рећи да редукционистички приступ књижевне критике стваралаштву Флорике Штефан није изолован случај. Сличног става о поетици Флорике Штефан били су и румунски критичари. Ипак, њихов приступ далеко је опширнији. Ширина сагледавања стваралаштва ове песникиње међу румунским критичарима у Војводини првенствено се огледа у континуираном праћењу њеног књижевног рада, упркос чињеници да је припадао југословенском књижевном простору на српском језичком изразу. Поред тога, рецепција на румунском језику укључивала је рана дела ове песникиње, фазу писања на матерњем језику, питање билингвалности и коначног опредељивања за српски језик, прозна дела, као и њен ванкњижевни ангажман у литерарним круговима. Књижевна критика о Флорики Штефан на румунском језику најчешће се појављивала у склопу студија посвећених испитивању особености румунске мањинске књижевности у Србији и њеним повезницама са румунском књижевношћу у Румунији.

Од академских критика у којима се подробније анализира дело Флорике Штефан издвајамо три студије: *Румунска књижевност из Војводине: Панорама једне четвртине века (1946-1970)*, (*Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946-1970)* Радуа Флоре (Radu Flora) из 1971, *Универзална душа нема домовину* (*Sufletul universal nu are patrie*) Мариане Дан из 1997. и *Румунска књижевност из Војводине* (*Literatura română din Voivodina*) Катинке Агаке (Catinca Agache) из 2010. године.

Флора је у својој књижевној историји о Флорики Штефан говорио у контексту њеног доприноса промовисању румунске књижевности из Војводине, због чега је често довођена у везу са Васком Попом. Аутор монографије потцртава неизмеран таленат песникиње, но као најважније за Румуне издваја управо прве две збирке које су написане на румунском језику. Поезија публикована на српском (односно српскохрватском језику, како сам тврди) не представља предмет његовог интересовања (Flora 1971: 31). Ипак, бројне песме Флорике Штефан преведене су на румунски језик и објављене у Румунији.

Идентична аналитичка парадигма приметна је и у каснијим анализама. Интересовање критике било је усмерено на уско детерминисане теме: првенствено љубавну и родољубиву поезију, мотиве живота, смрти и пролазности времена, преференцију ауторке да књижевни рад настави на српском језику, рад у књижевној периодици

на румунском језику и допринос промовисању румунске књижевности у оквирима југословенске културе.

Премда друге две студије такође истражују горепоменуте сегменте, Агаке нуди и детаљан увид у библиографију Флорике Штефан, док се у књизи Мариане Дан по први пут помиње женско питање рефлектовано у интересовању песникиње за судбину румунских сељанки.

Са интенцијом да нагласи ауторкину снажну емпатију према својим сународницама, Дан се позива на стихове песме *Lumea cea mare II* (*Велики свет II*) у којима песникиња пати за девојкама које „рано улазе у коло, рано трче на њиву, рано рађају децу, у добу кад би се још играле мајке са лутком“. Тиме се оправдава закључак да је песнички дискурс којим Флорика Штефан настоји да „освести и врати у реалност један традиционалан, крајње патријархалан свет“ грађен кроз препознатљиве слике: лутке које се продају на вашару, поломљене флаше, грубост мушкараца, незадовољство породице рођењем женског детета (што се и самој песникињи догодило), смрт новорођенчади (Dan 1997: 72).

У ширем савременом контексту, румунска књижевност из Војводине проучава се и као део институционализованог културног наслеђа. У таквим истраживањима њен развој се посматра из угла културног памћења, при чему се посебно расветљавају везе између књижевног стваралаштва, књижевне историографије и културне политике тог времена. Мирјана Ђорковић указује на то да се књижевност Румуна из Војводине обликује управо кроз историју и културно памћење, односно да историје књижевности, монографије и енциклопедије чине кључне елементе у процесу конструисања књижевног канона. Сходно томе, ауторка студије Радуа Флоре, Мариане Дан и Катинке Агаке класификује према различитим приступима: раније студије (међу које је сврстана и Флорина квалитативна студија) постављају интерпретативне моделе, док анализе из периода након осамдесетих година (Agache и Dan) укључују новије теоријске и критичке моделе (Ćorković 2014: 139, 141, 142). Тиме се објашњава присуство феминистичке критике и енциклопедијских издања која нуде вишедеценијски преглед аутора и дела уз аналитичко тумачење.

У контексту истраживања рецепције поетике Флорике Штефан, преглед академске критике на румунском језику показује да се пријем њеног стваралаштва мењао у складу са развојем критичких приступа румунских теоретичара. Рецепцијски пут креће се од раних интерпретативних оквира мањинске књижевности ка ширим, савременијим приступима који, између осталог, укључују и женско искуство.

4. Гинокритички преображај критичког хоризонта

Иако малобројни, критички осврти који успевају да продру у дубље димензије стваралаштва Флорике Штефан и осветле теме ван љубавног лирског оквира, представљају основано полазиште за опсежнију анализу. Указивање на ауторкин изражен осећај емпатије према женској судбини које проналазимо код неколицине српских и румунских теоретичара потврђује хипотезу да књижевни опус Флорике Штефан може представљати идеалан материјал за феминистичко читање. Уколико у тај процес укључимо и друге, мање или у потпуности неистражене сегменте њеног дела, гинокритиком умногоме обогаћујемо досадашњу рецепцију не само књижевног опуса ове песникиње, већ и југословенске женске поетике у ширем смислу.

Са циљем да се избегне редукционизам у критичком поступку интерпретације, седамдесетих година прошлог века из феминистичке критике се развија посебна школа проучавања књижевности коју су писале жене — *гинокритика*. Појам уводи америчка теоретичарка Илејн Шоуволтер (Elaine Showalter) чувеним есејем *Ка феминистичким поетикама* (*Towards a Feminist Poetics*) из 1979. године, који постаје својеврсни манифест у оквиру феминистичке књижевне критике. Шоуволтер у поменутом тексту поставља теоријске темеље новог приступа објашњавајући да је он „усмерен ка конструисању оквира за анализу књижевности коју су писале жене, развијању нових модела који се базирају на изучавању женског искуства, пре него на прилагођавању мушким моделима и теоријама“ (Showalter 1997: 217). Утврђивањем новог приступа, род постаје интегрални елемент књижевне анализе, а традиционални критички дискурс подлеже ревизији. На тај начин, гинокритика деконструише канон као један од стубова патријархалног културног поретка, указујући на његову изразито андроцентричну и ригидну природу, отпорну на промене и редукционистички настројену према женском ауторству (Gilbert and Gubar 1979).

Пре саме концептуализације појма гинокритике, јединственост женске књижевности истицале су француске феминистичке теоретичарке. Елен Сиксу (Hélène Cixous) кроз концепт *женског писма* (*écriture féminine*) указује на специфичност језика, стила, субјективности и креативности на основу које се женски аутори разликују од мушких (Siksu 2010), док Јулија Кристева развија теорије семиотичког, симболичког и абјекције (Kristeva 1989) како би понудила алате за опширнију анализу књижевног текста који потписује жена. Хипотезе ових теоретичарки постају темељ методолошког оквира којим ће гинокритика довести у питање механизме функционисања књижевног канона.

У контексту српске науке о књижевности гинокритика представља важан и неопходан теоријско-методолошки приступ, будући да је савременим истраживањима утврђено „да је историја српске књижевности слабо признавала учешће и значај жена“ (Кох 2012: 84). Посебан допринос разумевању овог питања пружа студија Биљане Дојчиновић из 1993. године — *Гинокритика: Род и проучавање књижевности коју су писале жене*, „у којој се први пут на српској сцени у једној монографији уводи и широко објашњава теорија и историја родних студија и западна мисао“ (Кох 2012: 77). Осим што објашњава основне теоријске поделе између феминистичке критике као критике усмерене на проналажење мизогиних стереотипа у књижевним делима чији су аутори мушкарци и гинокритике као њене уже дисциплине оријентисане на жене писце, ауторка указује и на андроцентричне обрасце функционисања књижевног канона, или корпуса „великих књига“, потцртавајући истовремено да је „ревизија основна идеја сваког феминистичког става о канону“ (Dojčinović 1993: 141).

Сличну премису заступа и америчка теоретичарка Лилијан С. Робинсон (Lillian S. Robinson) у својој студији *Издаја текста: феминистички изазови књижевном канону* (*Treason Our Texts: Feminist Challenges to the Literary Canon*, 1983). Ауторка скреће пажњу на то да је књижевни канон рестриктивна институција, али да тога постајемо свесни тек када дођемо у „сукоб“ са њим (Robinson 1983: 83). Разлог због ког не примећујемо његову ограничавајућу природу потиче од наученог обрасца на основу ког канон посматрамо као скуп естетских, а не идеолошких вредности. Робинсон канон назива „мушким артефактом“ (Robinson 1983: 84), будући да га обликују мушкарци, припадници привилеговане класе. Као реакција на ову појаву јавља се „феминистички изазов канону“ који не подразумева само критику постојећег приступа, већ нуди и алтернативне облике преиспитивања мушке доминације.

Сходно томе, феминистичку интервенцију не чини само откривање заборављених и маргинализованих женских гласова, већ и реевалуација рецепције стваралаштва ауторки које институција канона признаје. Како бисмо то постигли, неопходно је да узмемо у обзир и друге, ванкњижевне сегменте рада ауторке, који би нам омогућили боље разумевање феминистичких мотива и идеја у самом књижевном стваралаштву.

5. Изван канона: Гинокритичко читање Флорике Штефан

Чињеница да су књижевну рецепцију поетике Флорике Штефан креирали доминантно мушкарци потврђује премису о важности њене ревизије. Тадашњи модел анализе одговарао је социјалистичкој перцепцији женске поетике која се одликовала амбивалентношћу. Нови поредак захтевао је родну равноправност, услед чега су жене све чешће проналазиле своје место на књижевној сцени. Истовремено, њихово стваралаштво евалуирано је кроз призму патријархалних вредности при чему је примат даван поезији која одражава традиционално „женске теме". Насупрот томе, ауторкина потреба да оголелим језиком опише тешку судбину румунских сељанки и сачува од заборава своје претходнице и савременице у потпуности је занемаривана.

У наставку рада скренућемо пажњу на три песме које снажно рефлектују ауторкину критику патријархалне средине у чијим се оквирима женски животи мучки гасе. Све три песме датирају из 1956. године, дакле из године која означава почетну фазу ауторкиног стваралаштва на српском језику. Тиме потврђујемо да је Флорика Штефан од самог уласка у југословенски књижевни простор показивала инклинације ка феминистички ангажованој поезији коју је критика сходно владајућим политикама потискивала.

Један од првих примера феминистички оријентисане поезије код Флорике Штефан проналазимо већ у њеној првој објављеној књизи поезије на српском језику — *Тако сам се родила.* Премда је поменута збирка запажена у критици, одређени делови овог циклуса остају у сенци љубавне и родољубиве поезије. У идентично насловљеној песми ауторка тематизује женско искуство изазвано патријархалним притиском да роди мушко дете. Ноћ уочи порођаја жена проводи у молитви Светом Архангелу да јој подари мушко дете. Након што се ипак рађа женско, на лицима мушких чланова породице уочава се презир дочаран стиховима у којима они „окрећу главу од детета" (Štefan 1956a: 33). Истицањем осећаја страха који лик мајке проживљава, песникиња користи поезију као простор за дијалог о осетљивој и унутар руралне мањинске заједнице табуизованој теми. Уколико њену песничку визију сагледамо кроз гинокритичку призму стичемо увид у суровост традиционалне родне дискриминације на основу које се може утврдити положај румунске сељанке у Југославији на половини 20. века. Међутим, оно што је важније, у фокус интерпретације ставља се аутентично женско искуство уместо доминантног маскулиног. Оваквим обртом, песникиња нарушава

супериорност мушке перспективе у књижевности показујући да је неправедно запостављена женска субјективност једнако важна.

Истом циклусу припада и песма *Мајчин дом*, која на приближан начин дочарава сурову реалност жене доживљену очима њене ћерке. Ауторка говори о болу мајке чији је живот обележен мужевљевим пороцима, а која је сву патњу трпела и беспоговорно носила у себи. То је жена чији је „муж пролумповао сељачку младост", чији је цео живот стао у простор „од стаје до амбара", „од задимљене собе до труле капије", чији је „једини верни пратилац у животу пас" и којој су „очи непотребне" (Štefan 1956a: 37). Трансгенерацијска женска патња о којој песникиња говори још једна је у низу прећуткиваних друштвених тема. Тренутак у коме ћерка препознаје мајчин бол уједно је и тренутак у коме схвата да је и сама наследница тог бремена. Флорика Штефан овим стиховима наглашава да трагедија жене у патријархалној средини није јединствен и изолован пример, већ део шире културне стварности.

Исте године у књижевном часопису *Ветрењача* публикована је песма *Дневна заповест*. Служећи се једноставним језиком, без стилских фигура и еуфемизама, ауторка изнова читаоцима приближава трауматичну свакодневицу жене заробљене у браку са порочним човеком: „у себи: сигурно ће доћи пијан" (Štefan 1956b: 10). Мотив страха поново је присутан у стиховима који деконструишу стварност вредне, пожртвоване и потлачене жене са села. Њен живот одређен је патријархалним обрасцима, а њена улога сведена на роба који обавља тешке физичке послове док истовремено води психичку борбу са више генерација мушких чланова породице, њиховим карактерима и порочним навикама.

Кроз песму *Дневна заповест* Флорика Штефан открива начин на који женско тело и искуство одражавају рефлексију друштвене стварности. Женска патња представљена је као део колективног родног идентитета и не треба је доживљавати као индивидуалну. Гинокритичким читањем фокус критичког дискурса се мења и сугерише да се ова и друге тематски сродне песме могу тумачити као историјско сведочанство патријархалне репресије. Промена перспективе доводи до закључка да поезија Флорике Штефан надилази границе интимистичког, конфесионалног жанра за који се веровало да представља њен поетски домет.

Међутим, књижевни текст не представља једину сферу у којој се могу детектовати феминистички мотиви. Поетика Флорике Штефан може се интерпретирати заједно са њеним јавним деловањем, односно учешћем у дисеминацији идеја о родној једнакости кроз позицију

уреднице часописа *Femeia poiй* (*Нова жена*), гласила *Антифашистичкоī фронта жена* намењеног женској читалачкој публици на румунском језику у Југославији. Уреднички статус подразумевао је селекцију садржаја у циљу оснаживања женског гласа. Због тога овај податак из њене биографије остаје важан у контексту сагледавања свеукупног доприноса песникиње развоју женске културе на овим просторима и ширењу еманципаторских политика путем периодике.

Иако уреднички статус ауторке не чини део централне анализе рада, кроз овај аспекат ванкњижевног залагања ауторке можемо подробније разјаснити њену улогу у културном и родном оквиру времена коме је припадала. То потврђује песма *Велики интинерер*, објављена 1979. године у *Летопису матице српске*, која се може читати као аутобиографска слика из живота песникиње. Кроз њу добијамо прилику да уронимо у свет Флорике Штефан и откријемо делове њеног искуства:

У овом селу читала сам песме и певала у хору
У овом селу чувала кантар и мерила жито
за велику гладну годину
и враћала се кући суботом
са сто морава за ћаћу
У овом селу држала зборове недељом
сиромаси су слушали млади су играли око фанфаре
а старци су ишли у цркву
У овом селу била сам агитатор и афежејка...
(Штефан 1979: 585)

Премда се никада није декларисала као феминисткиња, Флорика Штефан поносно је истицала своју припадност *Антифашистичком фронту жена* (АФЖ). Овај податак драгоцен је за феминистички контекст, будући да га не тумачимо само као биографску референцу, већ као елемент критичке анализе. Служећи се оваквим моделом савремене интерпретације стваралаштва Флорике Штефан подржавамо премисе феминистичке критике, као и став Нине Бајм (Nina Baym) о нераскидивости везе између животног искуства и поетског израза жена (Baym 1993).

У контексту доприноса успостављању линије женске књижевне традиције на простору бивше Југославије важно је указати и на прозна дела ауторке: *Корени песме* (1982), *Лицем у лице: записи* (1990), *Брежуљци, језера, путовања* (1995) и *Блато у мојој души* (1997). Реч је о збиркама есеја које традиционална књижевна критика у потпуности изоставља,

а које ауторка користи као место за изношење ставова и размишљања о најразличитијим књижевним, културним, историјским, политичким и друштвеним појавама. Нарочиту наклоност и интересовање исказује ка женама које су оставиле траг у југословенској култури. Поред великанки као што су Десанка Максимовић и Милица Стојадиновић Српкиња, Флорика Штефан даје простор и мање познатим књижевницама које главни књижевноисторијски ток маргинализује. Међу њима су Гордана Тодоровић, Даринка Јеврић, Магда Симин, Даница Вујков, Гордана Ћирјанић, Невена Витошевић, Весна Егерић, Вјера Вукшић Витошевић, Љиљана Дугалић, Ина Јун-Брода, Дара Секулић. Истовремено, пажња се поклања и женама које су се остварile и у области науке, попут Ирене Грицкат или Владиславе Гордић Петковић.

С обзиром на то да је у овом раду фокус истраживања на поезији, прозно стваралаштво означавамо само као важан сегмент ауторкиног опуса који је потребно систематизовати у будућности. Указивањем на потребу анализе поезије у комбинацији са другим књижевним облицима и биографским елементима заправо указујемо на интенцију песникиње да кроз различите форме стреми величању женског искуства и чувању женског наслеђа у југословенском културном простору.

6. Закључак

Појам родне дискриминације у књижевности најчешће се и у првом реду односи на жене писце које је строго традиционални књижевноисторијски ток изузео, чија су имена остала заборављена и непозната. Но, не треба занемарити чињеницу да овај феномен често делује другачије и крајње парадоксално. Буђење свести о маргинализацији жена у различитим друштвеним и културним сферама, изазвано незаустављивим разбуктавањем феминистичке идеологије у 19. веку, проузроковало је одређене промене и у домену књижевности. Жене су постепено почеле да добијају признања у својим националним оквирима, но често је статус који су заврeђивале био условљен одређеним факторима. Тенденције књижевне критике да женску књижевност затвори у круг лирског, сентименталног, површног, интимистичког, конфесионалног, те да је на тај начин дискредитује у односу на мушку, показале су се као изразито дискриминаторне и у одређеној мери чак погубније од самог искључивања. Амбивалентност књижевне историје која истовремено даје простор женама, али га и ограничава, резултирала је стварањем трајно негативног оквира за интерпретацију женског

писма. Тиме је препознавање њихове књижевне вредности постало онемогућено — све до појаве гикокритике.

Истраживање рецепције књижевног и културног рада Флорике Штефан умногоме потврђује премису феминистичке критике о површној и андроцентричној матрици књижевног канона. Ова ауторка није непозната широј читалачкој публици, напротив, уврштена је у бројне антологије српског песништва,[3] део је канона и била је део образовног система. Међутим, сагледавање њеног целокупног опуса доводи нас до закључка да критички дискурс изоставља његове значајне сегменте, који савременим приступом не само да могу обогатити рецепцију, већ драстично променити представу о овој песникињи у ширем културном контексту.

Поезија Флорике Штефан делом уистину јесте ношена осећањем љубави, носталгије, каткад и патње, но она истовремено представља етички и друштвени израз. Кроз призму личног, песникиња говори о колективном — женској судбини, патријархалном руралном свету, телесности, идентитету, историји и култури не једног, већ два народа. Иза лирске лепоте њене љубавне поезије остаје сакривен читав свет препун бола, неправде, генерацијске трауме, осећаја немоћи. По угледу на стварност коју рефлектује, поетске слике патријархалног друштва веома су оштре, без лирских украса и еуфемизама. Таквим поступком Флорика Штефан књижевни текст претвара у својеврсну социјалну критику, тражећи кроз своје стихове правду за све промашене женске судбине. За њу књижевност нема само естетску, већ и моралну вредност, и управо тај аспекат њеног стваралаштва треба издићи на површину.

[3] Међу најпознатијим издвајамо: *Антологија послератне српске поезије* (прир. Миливоје Марковић, 1992), *Унирексова књига љубавне поезије* (прир. Слободан Милић и Будимир Фатић, 1999), *Антологија српске поезије 20. века* (прир. Миливоје Марковић, 2000), *Српска љубавна поезија: антологија* (прир. Стојан Бербер, 2002), *Кад се небо мути: антологија песника добитника награде „Милица Стојадиновић Српкиња“* (прир. Даница Вујков, 2004), *Драгоцене речи: избор из поезије XX века* (прир. Олга Савић, 2008), *Најлепше љубавне песме српских песникиња* (прир. Гордана Симеуновић, 2013), *365 љубавних: (антологија српске љубавне поезије)* (прир. Милош Јанковић, 2021).

Литература

Agache, Catinca. *Literatura română din Voivodina*. Panciova: Libertatea, 2010.

Antonijević, Damnjan. „Lirska kantilena Florike Štefan". *Polja: mesečnik za umetnost i kulturu* 21.201 (1975): 14-15.

Antonijević, Damnjan. *Opisom iznutra: književna kritika.* Novi Sad: Radnički univerzitet „Radivoj Ćirpanov", 1976.

Antonijević, Damnjan. „Na času velikog jedinstva". *Polja: mesečnik za umetnost i kulturu* 23.224 (1977): 8-9.

Balžalorski-Antić, Varja. „Ženska poezija i strategije spoljašnje dijalogičnosti". *Književna istorija — časopis za nauku o književnosti* 52.170 (2020): 31-51. (Ćirilica)

Baym, Nina. *Women's Fiction: A Guide to Novels by and About Women in America, 1820–1870.* Urbana: University of Illinois Press, 1993. HYPERLINK "https://books.google.rs/books?id=yokG1TkADYoC&printsec=frontcover&hl=sr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0%23v=onepage&q&f=false" \h https://books.google.rs/books?id=yokG1TkADYoC&printsec=frontcover&hl=sr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (preuzeto 11.8.2025)

Ćorković, Mirjana. „Književna istorija kao sistem kulturnog pamćenja: na primerima iz rumunske književnosti u Vojvodini". *Анали Филолошкоī факултеша* 26.1 (2014): 131-148.

Ćorković, Mirjana. „Kultura sećanja u proznoj manjinskoj rumunskoj književnosti". Doktorska disertacija, Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, 2014.

Dakić, Mirela. „Tko nasljeđuje žensko pismo?" O domaćoj recepciji francuske feminističke teorije." *Umjetnost riječi* 1 (2023): 59-81.

Dan, Mariana. *Univerzalna duša nema domovinu (Sufletul universal nu are patrie)*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1997.

Deretić, Jovan. *Istorija srpske književnosti*. Zrenjanin: Sezam Book, 2011. (Ćirilica)

Dojčinović, Biljana. *Ginokritika: Rod i proučavanje književnosti koju su pisale žene*. Beograd: Književno društvo „Sveti Sava", 1993.

Đukić, Zorana. „Poezija Florike Štefan u srpskoj književnoj kritici druge polovine XX veka: ginokritički pristup". У *Савремена филолошка истраживања*. Ур. Рајна Драгићевић, Мина Ђурић, Владимир Карановић, 242-261. Београд: Филолошки факултет, 2024.

Flora, Radu. *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946–1970).* Panciova: Libertatea, 1971.

Gilbert, M. Sandra and Susan Gubar. *The Madwoman in the Attic: Nineteenth-Century Literary Imagination.* New Haven: Yale University Press, 2020.

Hajduković, Luka. *Iščitavanje osobenog znaka: rasprave i ogledi iz književnosti*. Petrovaradin: Alfagraf, 2009. (Ćirilica)

Harpanj, Mihailo. „Glasovi i sudbine od Florike Štefan". *Letopis Matice srpske* 398.1 (1966): 97-99. (Ćirilica)

Harpanj, Mihailo. „Florika Štefan: Utočišta". *Polja: mesečnik za umetnost i kulturu* 19.176 (1973): 26.

Hawkesworth, Celia. *Voices in the Shadows: Women and Verbal Art in Serbia and Bosnia.* New York: Central European University Press, 2000.

Janjušević, Gojko. „Lirska akcija Florike Štefan". U *Mesto za ljubav (izbor iz poezije)*. Novi Sad: Kulturni centar, 1971.

Janjušević, Gojko. „Florika Štefan: Utočišta". *Letopis Matice srpske* 412.1 (1973): 113-115. (Ćirilica)

Kristeva, Julia. *Moći užasa: Ogled o zazornosti*. Zagreb: Naprijed, 1989.

Koh, Magdalena. *...kada sazremo kao kultura. Stvaralaštvo srpskih spisateljica na početku XX veka (kanon – žanr – rod)*. Beograd: Službeni glasnik, 2012. (Ćirilica)

Lakićević, Ognjen. „Knjiga poezije Florike Štefan „Tako sam se rodila"." *Susreti* 5.6-7 (1957): 545-547. (Ćirilica)

Marković, Milivoje. *Orfejevi saputnici: Kritika savremene jugoslovenske poezije*. Novi Sad: Matica srpska, 1985. (Ćirilica)

Mirković, Čedomir. *Argumenti i ocene: književna vrednovanja.* Beograd: Naučna knjiga, 1984.

Negrišorac, Ivan. „Florika Štefan: Nanosi". *Polja: mesečnik za umetnost i kulturu* 28.278 (1982): 204.

Pavlović, Luka. „Florika Štefan: Tako sam se rodila". *Život* 10.7-8 (1957): 103-104.

Pražić, Milan. „Traženje novog jedinstva: Florika Štefan: Jutarnji hleb". *Letopis Matice srpske* 425.2 (1980): 422-427. (Ćirilica)

Rađep, Draško. „Od istog čitaoca: Florika Štefan: Zatvorene u svet". *Letopis Matice srpske* 383.5 (1959): 477-478. (Ćirilica)

Rađep, Draško. „Od istog čitaoca: Florika Štefan: Dozvolite suncu". *Letopis Matice srpske* 389.6 (1962): 576-577. (Ćirilica)

Robinson, Lillian S. „Treason Our Text: Feminist Challenges to the Literary Canon". *Tulsa Studies in Women's Literature* 2.1 (1983): 83-98.

Savić, Svenka i Laura Spariosu. *Životne priče žena u Vojvodini: Rumunke (1921-1974).* Novi Sad: Udruženje građana Женске студије и истраживања і Futura publikacije, 2011.

Sekelj, Vojislav. „Florika Štefan: Prelomne godine". Polja: mesečnik za umetnost i kulturu 27.270-271 (1981): 375-376.
Siksu, Elen. „Smeh Meduze". S francuskog prevela Sanja Milutinović-Bojanić. *ARS* 5.6 (2010), HYPERLINK "_blank" \h http://www.scribd.com/doc/122338258/Helene-Cixous-Smijeh-meduze-Elen-Siksu-Smeh-meduze#scribd (preuzeto 31.3.2025)
Showalter, Elaine. „Towards a Feminist Poetics". In *Twentieth-Century Literary Theory*. Ed. K. M. Newton, 216-220. London: Macmillan Publishers, 1997.
Šindić, Miljko. *Kritika poezije: eseji i studije.* Banja Luka: Zadužbina „Petar Kočić", 2001.
Štefan, Florika. *Tako sam se rodila.* Vrbas: Progres, 1956a.
Štefan, Florika. „Dnevna zapovest". *Vetrenjača* 7 (1956b): 10.
Štefan, Florika. „Veliki intinerer". *Letopis Matice srpske* 424.3 (1979): 582. (Ćirilica)
Vujkov, Danica. *Čitanje savremenika.* Petrovaradin: Alfagraf, 2018. (Ćirilica)
Zubac, Pero. „Glasovi i sudbine". *Polja: časopis za književnost i teoriju* 12.96/97 (1966): 13.

Zorana Đukić
University of Belgrade
Faculty of Philology

Original Scientific Paper

Reassessing Florika Stefan's Literary Legacy

Florica Ștefan (1930–2016) is one of the rare authors of Romanian nationality to have secured a place within the canon of Serbian literature. Alongside Stevan Raičković, Branko Radičević, Mira Alečković, Miroslav Antić, and others, she stands out as one of the key representatives of subjective lyricism. Her work was not marginalized by literary history; on the contrary, she is cited in all major histories of Romanian literature in Vojvodina, as well as in numerous monographs and anthologies dedicated to Serbian poetry. Nevertheless, her oeuvre has long been interpreted through the predominantly masculine critical frameworks characteristic of the second half of the twentieth century, which led to her being categorized primarily as a lyrical poetess. As a result, a significant portion of her literary and extra-literary engagement has remained overshadowed by the pronounced sentimentalism associated with postwar poetry.

The analysis of Florica Ștefan's life and work is further complicated by her simultaneous affiliation with Serbian, Yugoslav, and Romanian literary spheres. It is therefore essential to examine critical discourse in both Serbian and Romanian in order to determine her canonical status more precisely. This paper offers, on the one hand, an overview of existing critical interpretations of Ștefan's work, the literary canon, and its influence on the educational system and broader cultural context; on the other hand, it provides a new, comprehensive feminist analysis. The study's underlying premise rests on the gynocritical hypothesis that women's authorship must be revisited in order to identify themes, motifs, and strategies suppressed within the established critical paradigm, with the aim of challenging and destigmatizing the category of women's lyric poetry.

Florica Ștefan's poetry is indeed partly shaped by feelings of love, nostalgia, and at times suffering, but it also constitutes an ethical and social expression. Through the prism of the personal, the poet speaks of the collective — of women's destinies, the patriarchal rural world, corporeality, identity, history, and the culture of not one but two peoples. Beneath the lyrical beauty of her love poems lies an entire world saturated with pain, injustice, generational trauma, and powerlessness. Reflecting the realities she portrays, her poetic depictions of patriarchal society are stark, stripped of lyrical embellishment or euphemism. In this way, Florica Ștefan transforms the literary text into a form of social critique, seeking justice through her verses for all the unfulfilled destinies of women. For her, literature has not only aesthetic but also moral value — and it is precisely this dimension of her work that deserves to be brought to light.

Keywords: Florica Stefan, women's poetry, Romanian minority literature, gynocriticism

Примљено 31. 8. 2025.

Одобрено 9. 11. 2025.